

1750

84

E-49

ՄՕՐԻՍ ԼԵՊՈՒԱՆ

Ա. ԲԱԷՆԻ Լ. ԽՐԷՆԻ

ՏՈՒՆԵՐՈՒ ՃԷՆ ԹԼՄԷՆ
ԿՈՂՈՊՏԻԶԸ

Թարգմ. Ժ. ՇԻՐԱԿԱՅԻ

ԹԻԻ (5)

ՏԻԿԻՆ ԻՄՊԵՐԻ ԴՐԱՍԱՐԿՂԸ

2003

2011

Հանրապետության մի տնկար

ՏԻԿԻՆ ԻՍՊԵՆԻ ԴՐԱՄԱՐԿՂԸ

Առտուան ժամը 3 ին, վեցի չափ կառքեր կային դեռ
այն պղտիկ տուններէն մէկուն առջեւ, որոնք Պէռթիէի ծա-
ռուղիին միակ կողմը կը կազմեն: Այդ տունին դուռը բաց-
ուեցաւ: Հրաւիրեալներու խումբ մը, այր և կին, դուռն ե-
լաւ: Չորս կառքեր աջ ու ձախ կողմերէն գացին և ծառու-
ղիին վրայ մնացին միայն երկու պարոններ: Անոնք իրարմէ-
քաժնուեցան Քուռսէլ փողոցին անկիւնը, ուր կը բնակէր
Երենցմէ մէկը: Միւսը որոշեց քալելով երթալ մինչեւ Բոթ-
Մայր:

Ուտի վիլիէի ծառուղիէն անցաւ և ճամբան շարունա-
կեց ամբուլիներուն դիմացի մայթին վրայէն: Չմբան այդ
աղւոր, ջինջ և պաղ գիշերով քալելը հաճոյք կը պատճառէր:
Մարդ աղւոր չունէ կ'առնէր: Քայլերուն աղմուկը կը հնչէր
կայտառօրէն:

Բայց քանի մը վայելեան ետք անհաճոյ տպաւորութիւնը
ունեցաւ թէ իր ետեւէն եկող կար: Եւ իրօք, ետին դառ-
նալով, նշմարեց ստուերը մարդու մը, որ ծառերուն միջեւ
կը սպրդէր: Վախկոտ չէր: Սակայն քայլը փութացուց կարելի
եղածին չափ շուտ հասնելու համար Թէռնի մաքրատունը:
Բաւական վրդովելով, աւելի խոհեմութիւն համարեց անոր
դէմը ելլել և ատրճանակը քաշել:

Ժամանակ չունեցաւ: Մարդը ուժղնօրէն յարձակեցաւ և
անմիջապէս կռիւ մը սկսաւ ամայի ծառուղիին վրայ, իրա-
րու մէջքէ բռնելով մղուած կռիւ մը, ուր անմիջապէս զգաց
իր տկարութիւնը: Օգնութիւն կանչեց, պալքարեցաւ և խի-
ճերու կոյտի մը վրայ տապալուեցաւ, կոկորդէն սեղմուած:
Հակառակորդը թաշկինակ մը խօթեց իր բերանը: Աչքերը
գոցաւեցան, ականջները բզզացին և գիտակցութիւնը պիտի
կորսնցնէր երբ, յանկարծ, սեղմումը թուլցաւ և մարդը, որ
զինքը կը խեղդէր իր ծանրութիւնով, ոտքի ելաւ ինք ալ:

56080-42

1270-69

or

իր կարգին, ինքզինքը պաշտպանելու համար անակնկալ յարձակումի մը դէմ:

Դատակին վրայ գաւազանի և ոտքին վրայ կօշիկի հարաւած մը... Մարդը ցաւէն երկիցս պոռաց և փախաւ, կաշարով և հայհոյելով:

Նորեկը, առանց հաճելու հետապնդել զայն, ծռեցաւ աւ ըսաւ.

— Վիրաւորուած էք, պա՛րոն:

Վիրաւորուած չէր, բայց շատ թմրած էր և ոտքի վրայ կենալու կարողութիւն չուներ: Բարեբախտաբար, մաքսատան պաշտօնեաներէն մէկը, աղաղակները լսելով, վազեց և կառք մը բերուեցաւ: Պարոնը իր աղատարարին հետ նստաւ և զինքը տարին Կոստան Առմէ ծառուղիի իր տունը:

Դրան առջեւ, ինքզինքը բոլորովին գտած, խորին չնորհակալութիւն յայտնեց:

— Կեանքս ձեզի կը պարտիմ, պա՛րոն, ըսաւ, հաճեցէք հաւատալ թէ ասիկա բնաւ պիտի չմոռնամ: Չեմ ուզեր այս միջոցին կինս սարսափի մատնել, բայց կը փափաքիմ որ ինք ալ, այսօր իսկ, իմ բովանդակ երախտագիտութիւնս յայտնէ ձեզի:

Խնդրեց որ նախաձաշի գայ և իր անունը տուաւ. — Լիւստովիք Իմպէն:

Յետոյ աւելցուց.

— Կրնա՞մ գիտնալ թէ որո՞ւ հետ պատիւ...:

— Բայց անշո՛ւշտ, ըսաւ միւսը:

Եւ ինքզինքը ներկայացուց.

— Արսէն Լիւբէն:

Արսէն Լիւբէն այդ ատեն չուներ այն հոշակը, զոր իրեն չահեցուցին Քահօնի գործը, բանաւն իր փախուստը և ուրիշ անշուշտ աղմուկից չահատակութիւններ: Նոյն իսկ Արսէն Լիւբէն չէր կոչուեր: Այս անունը, որուն այնքան փայլ մը կը վերապահէր ապագան, մասնաւորապէս հնարուեցաւ Մ. Իմպէնի աղատարարը որոշելու համար և կրնայ

ըսուիլ թէ այս գործին մէջ ստացաւ կրակի մկրտութիւնը: Իրաւ, կռիւի պատրաստ, ամէն կերպով զինուած, բայց առանց միջոցներու, առանց հեղինակութեան, զոր յաջողութիւնը կուտայ, Արսէն Լիւբէն աշկերտ մըն էր միայն արհեստի մը մէջ, ուր քիչ ատենէն վարպետ պիտի ըլլար: Ուստի արթնցած ատեն ո՛րչափ ուրախ եղաւ երբ յիշեց գիշերուան հրաւերը: Վերջապէս նպատակին կը մօտենար: Վերջապէս իր սյօքերուն և տաղանդին արժանի գործի մը պիտի ձեռնարկէր: Իմպէնեանց միլիոնները, — ի՞նչ հիանալի որս՝ իրենին պէս ախորժակի մը համար:

Մասնաւոր արդուդարդ մը ըրաւ, — մաշած ըրտէնկօթ, հինգամբն տափատ, քիչ մը կարմիրի զարնող մետաքսէ դըլլաքի, թեկ թեկ եղած թեւոցներ և օձիք, ամենքն ալ խիստ մաքուր, բայց թշուառութիւն ցոյց տուող: Իբր փողկապ՝ ուն ժապաւէն մը, աղամանդաղարդ: Եւ այսպէս հագուած, սանդուղէն իջաւ այն շէնքին, ուր կը բնակէր Մօնմարթի մէջ: Երրորդ յարկը, առանց կենալու, դաւաղանին ծայրովը զարկաւ դոյզ դրան մը: Դուրս ելլելով, արտաքին ծառուղիները զննեց: Թրամուէյ մը կ'անցնէր: Հոն նստաւ և մէկը, որ իր նստեւէն կը քալէր, այսինքն երրորդ յարկի վարձակալը, իր քովը նստաւ:

Վայրկեան մը ետք այդ մարդը ըսաւ իրեն.

— Է՛, բաթօօ՞ն:

— Է՛, եղաւ:

— Ի՞նչպէս:

— Հոն կը նախաձաշեմ:

— Հոն կը նախաձաշէ՞ք:

— Կը յուսամ թէ չեմ ուզեր որ իմիներուս պէս թանկագին օրեր վտանգեմ ձրիարար: Մ. Լիւստովիք Իմպէնը աւգետեցի ստոյգ մահուրնէ մը, զոր կը վերապահէր իրեն: Նախաձաշի կը հրաւիրէ զիս:

Լրտութիւն մը: Միւսը ըսաւ.

— Ուրեմն չէ՞ք հրաժարիւր ատկէ:

— Պզտի՛կս, ըսաւ Արսէն, եթէ այս գիշերուան փոքրիկ յարձակումը նիւթեցի, եթէ առտուն ժամը 3 ին ամբողջութիւն

ներուն երկայնքը նեղութիւն յանձն առի դաստակիդ գաւազանի և սրունքիդ ոտքի հարուածներ տալու, այսպէս միակ բարեկամիս վնաս հասցնելու վտանգը աչք առնելով, հրաժարելու համար չէ հիմա այնչափ լաւ կազմակերպուած ազատարարութեան մը շահէն:

— Բայց յաւի գրոյցները, որ կը շրջին հաբստութեան վրայ...

— Թո՛ղ որ շրջին: Վեց ամիս է որ կը հետապնդեմ դործը, վեց ամիս է որ տեղեկութիւն կ'առնեմ, կ'ուսումնասիրեմ, ցանցերս կը լարեմ, ծառաները, փոխատուները, ոչինչ մարդերը կը հարցաքննեմ, վեց ամիս է որ ամուսինին և կնոջը չուքին մէջ կ'ապրիմ: Հետեւաբար ինչ ընելու գիտեմ: Հարստութիւնը, ինչպէս իրենք կը պնդեն, ծերունի Պրոուֆորտէն դայ կամ ուրիշ աղբիւրէ մը, կը հաւաստեմ թէ գոյութիւն ունի անիկա: Եւ քանի որ գոյութիւն ունի, իմս է:

— Վա՛յ անպիտան, հարբէր միլիոն:

— Թո՛ղ ըլլայ առաք, կամ հինգ, հոգ չէ: Արժեթուղթերու խոշոր ծրարներ կան դրամարկղին մէջ: Մարդ չըլլամ եթէ օր մը չէ օր մը ձեռք չանցընեմ բանալին:

Թրամուէյը կեցաւ էթուալի հրապարակը: Մարդը մըր՝ մըռաց:

— Ըսել է թէ հիմակուհի մա...

— Հիմակուհի մա ընելիք բան չկայ: Պիտի իմացնեմ քեզի ժամանակ ունինք:

Հինգ վայրկեան ետք, Արսէն Լիւբէն իմպէռի տան շքեղ սանդուղէն կ'ելլէր և Լիւտովիք իր կնոջ կը ներկայացնէր դայն: Ժէռվէզ բարի, կուռտ ու կլոր և խիստ շատախօս կին մըն էր: Լաւագոյն ընդունելութիւնը ըրաւ Լիւբէնի:

— Ուզեցի որ, ըսաւ, առանձին ըլլանք մեր ազատաբարը մեծաբերու համար, ըսաւ:

Եւ այդ վայրկեանէն «մեր ազատաբարը» յորջոջուեցաւ վաղեմի բարեկամի մը պէս: Աղանդերին, մտերմութիւնը կատարեալ էր և խոստովանութիւնները շատ առաջ գացին: Արսէն պատմեց իր կեանքը, հօրը՝ ուղղամիտ պաշտօնատա: Ըին կեանքը, իր մանկութեան տխրութիւնները, ներկայի:

դժուարութիւնները: Ժէռվէզ ալ պատմեց իր երիտասարդութիւնը, իր ամուսնութիւնը, ծերունի Պրոուֆորտի բարիքները, հարբէր միլիոնը, զոր ժառանգած էր, արգելքները, որոնք այդ ժառանգութեան վայելումը կը յապաղեցնէին, փոխատութիւնները, զորս ստիպուած էր կնքել տարապայման տոկոսներով, իր անվերջանալի կռիւնները Պրոուֆորտի ազդակներուն հետ և ընդդիմութիւնները, և գրաւումները, ամէն բան վերջապէս:

— Մտածեցէք, Մր. Լիւբէն, արժեթուղթերը հոն են, քոյր, ամուսինիս գրասենեակին մէջ և եթէ միակ կարօն մը անջատենք, ամէն բան պիտի կորսնցնենք: Հոն են, մեր գրամարկղին մէջ ու չենք կրնար ձեռք դպցնել անոնց:

Թեթեւ սարսուռ մը ցնցեց Մ. Լիւբէնը երբ մտածեց այդ գրոյցութեան վրայ: Եւ սա խիստ որոշ զգայնութիւնը ունեցաւ թէ Մ. Լիւբէն երբեք հողի յայնչափ բարձրութիւն պիտի չունենար որ բարի կնոջ պէս խղճահարէր:

— Ա՛հ, հոն են, ըսաւ կոկորդը չորցած:

— Այո՛, հոն են:

Այդքան բարեացակամութեամբ սկսած յարաբերութիւնները աւելի սերտ հանդոյցներ միայն կրնային կազմել: Փափկորէն ուղղուած հարցումի մը պատասխանելով, Արսէն Լիւբէն խոստովանեցաւ իր թշուառութիւնը, անձկութիւնը: Հէք տղան անմիջապէս մասնաւոր քարտուղար անուանուեցաւ երկու ամուսիններուն, ամսական 150 ֆր. թոշակով: Պիտի շտրուակէր իր տունը բնակիլ: Բայց ամէն օր պիտի դար աշխատութեան հրամանները ստանալու համար և աւելի դիւրամարտութեան նպատակով, երկրորդ յարկի սենեակներէն մէկը իր տրամադրութեան տակ պիտի դնէին իրրեւ աշխատութեան սենեակի:

Ընտրեց: Բարեբախտ դիպուածով մը, այդ սենեակը կը գտնուէր Լիւտովիքի գրասենեակին վրայ:

*
*

Արսէն չուտով նշմարեց թէ քարտուղարի իր պաշտօնը շտապեց կը նմանէր անաշխատ պաշտօնի: Երկու ամսուան

մէջ չորս աննշան նամակներ միայն ընդօրինակեց և անգամ մը միայն կանչուեցաւ իր բաթռօնին սենեակը, որով անգամ մը միայն կրցաւ պաշտօնապէս դիտել դրամարկղը: Ասկէ զատ, տեսաւ թէ այդ անաշխատ պաշտօնին տէրը արժանի դատուած ըլլալու չէր Անքթիի երեսփոխանին կամ աւագ փաստաբան Կուռվէլի քով երեւոյլու, վասն զի զանց ըրին զինքը հրաւիրել աշխարհիկ ընդունելութիւններուն:

Ասոր մասին բնաւ գանգատ չյայտնեց, իր համեստ պղծատիկ պաշտօնը ստուերի մէջ պահելը շատ աւելի նախամեծար անպելով և մեկուսի կեցաւ, երջանիկ ու ազատ: Եւ արդէն իր ժամանակը չէր կորսնցներ: Նախ և առաջ կարգ մը գաղտնի այցելութիւններ տուաւ Լիւտովիքի գրասենեակին և իր պարտականութիւնը ներկայացուց դրամարկղին, որ սակայն ո՛չ նուազ ամուր կերպով փակ մնաց: Երկաթի ու պողպատի հսկայ զանգուած մըն էր, դաժան երեւոյթով, որուն դէմ չէին կրնար բան մը արժել ո՛չ խորտոցները, ոչ գչիւրները (պուրղու) և ոչ ագռաւուկները:

Արտէն Լիւբէն յամառ չէր:

— Ո՛ւր որ ոյժը կը ձախողի, հոն խորամանկութիւնը կը յաջողի, ըսաւ ինքնիրեն: Կարեւորը աչք մը և ախանջ մը ուսնալ է տեղւոյն մէջ:

Ուստի հարկ եղած միջոցները ձեռք առաւ և իր սենեակին տախտակամածին մէջէն մանրագին և դժուարին խորաչափութիւններէ ետք, հոն մտցուց կապարէ խողովակը, որ գրասենեակին ձեղունին կը յանդէր, ծնօտին (փերլազ) երկու դարեանդներուն միջեւ: Այս խողովակով, որ լսողական փողի և մերձադիտակի դեր պիտի կատարէր, կը յուսար տեսնել և լսել:

Այդ վայրկեանէն սկսեալ ապրեցաւ տախտակամածին վրայ պառկած: Եւ իրօք, յաճախ տեսաւ Իմպէռները, որ դրամարկղին առջեւ կը խորհրդակցէին, տոմարները պրպտելով և թղթածրարները բանալով: Երբ յաջորդաբար կը դարձնէին փականքին հրամայող չորս կոճակները, թիւը դիտնալու համար կը ջանար անցնող կեռիքներուն թիւը հասկնալ: Անոնց չարժուանքներուն վրայ կը հսկէր, անոնց խօսքերը կը լրտեսէր: Բանալին ինչ կ'ընէին: Կը պահէին:

Օր մը աճապարանքով վար իջաւ, տեսած ըլլալով որ անոնք սենեակէն դուրս կ'ելլէին առանց դրամարկղը դռնէն: Եւ վճարար ներս մտաւ: Դարձած էին:

— Օ՛հ, ներեցէք, դուռը չփութցի, ըսաւ:

Բայց ժէռվէզ փութաց և ձեռքէն բռնելով ըսաւ.

— Ներս չմտնէ՞ք, Մ. Լիւբէն, ձեր տունը չէ՞ք: Խորհուրդ մը պիտի տաք մեզի: Ո՞ր արժեթուղիները ծախելու ենք, Արտաքինը թէ Ռանթը:

— Բայց հակառակորդ կո՞ղմը, դիտել տուաւ Լիւբէն խորին դարմանքով:

— Օ՛հ, անիկա բոլոր արժեթուղիները գրաւուած են. թարկած չէ:

Դուռը բացաւ: Դարակներուն վրայ դիզուած էին թղթապանակներ, գօտիներով կապուած: Անոնցմէ մին առաւ: Բայց ամուսինը բողբոջեց:

— Ո՛չ, ո՛չ, ժէռվէզ, խենդութիւն է Արտաքինը ծախել, ըսաւ: Պիտի բարձրանայ... մինչ Ռանթը շատ բարձր է: Զեր կարծիքը ինչ է, սիրելի բարեկամ:

Սիրելի բարեկամը կարծիք չուներ, սակայն խորհուրդ տուաւ Ռանթը զոհել: Այն ատեն ժէռվէզ ուրիշ տրցակ մը առաւ ու այդ տրցակին մէջէն ըստ դիպուածի թուղթ մը քաշեց: 1374 Քրանքնոց և հարիւրին 3 տոկոսաբեր արժեթուղթ մըն էր: Լիւտովիք գրպանը դրաւ զայն: Կէս օրէն ետք, իր քարտուղարին հետ, սակարանի միջնորդի մը ձեռքով ծախել տուաւ այդ արժեթուղթը և 46,000 Քրանք առաւ:

Թէեւ ժէռվէզ այնպէս ըսաւ, բայց Արտէն Լիւբէն իր տան մէջ չէր զգար ինքզինքը: Ընդհակառակը, Իմպէռնեց տան մէջ իր կացութիւնը զարմանքի կ'երթարկէր զինք: Զանազան առիթներու մէջ կրցաւ հաստատել թէ ծառաները չէին գիտեր իր անունը: «Պարոն» կ'ըսէին իրեն: Լիւտովիք միշտ սապէս կ'ըսէր անոր համար. «Իմացուցէք պարոնին... պարոնը եկաւ»: Ինչո՞ւ այս խորհրդաւոր կոչումը:

Եւ յետոյ, առաջին օրերու խանդավառութենէն ետք Իմպէռները հազիւ կը խօսէին հետը և բարերարի մը վայել

յարգանքները ցոյց տալով մէկտեղ, իրմով չէին զբաղեր քնաւ: Կարծես թէ ղինքը կը նկատէին ինքնատիպ մէկը, որ չէր սիրեր անհանգիստ ըլլալ ուրիշի կողմէ ու կը յարգէին իր առանձնացումը, որպէս թէ այս առանձնացումը անոր կողմէ զրուած կանոն մը, անոր մէկ քմայքը եղած ըլլար: Անգամ մը երբ բակէն կ'անցնէր, լսեց որ ժեռվէզ կ'ըսէր երկու պարոններուն.

— Առանկ վարենի՛ սըն է:

«Լա՛ւ, վարենի մըն ենք», մտածեց: Եւ այս մարդոց անհետեւ ընթացքին պատճառները հասկնալէ ետ կենալով, կը շարունակէր իր ծրագրին գործադրութիւնը: Համոզում գոյացուցած էր թէ բնաւ պէտք չէր յոյս դնել ղիպուածին, ո՛չ ալ ժեռվէզի մէկ անխորհուրդ ընթացքին վրայ: Անիկա բանալին միշտ գրպանը կը պահէր և, ասկէ զատ, Դուրս ելած ատեն, առաջուրէն կը խառնշտէր փականքին գիրքերը: Ուստի պէտք էր գործել:

Դէպք մը փութացուց գործերը, — կարգ մը թերթերու մղած բուռն պայքարը իմպէռներու դէմ, զորս կ'ամբաստանէին իբր խաբերայ: Արտէն Լիւբէն տուած իրադարձութիւնները, ընտանիքին վերջուրէնները տեսաւ և հասկցաւ թէ աւելի յապաղելով, ամէն բան պիտի կորսնցնէր:

Հինգ օր յաջորդաբար, փոխանակ ժամը ճին միջոցները մեկնելու, ինչպէս սովորութիւն ունէր, իր սենեակը փակուեցաւ: Կ'նսկադրէին թէ մեկնած էր, մինչ ինքը տախտակամածին վրայ կը պառկէր և Լիւտովիքի սենեակին վրայ կը հոկէր:

Այդ հինգ իրիկուններուն մէջ իր սպասած նպատակներ առիթը ներկայացած չըլլալով, ղիչերուն մէջտեղը մեկնեցաւ բակին վրայ բացուող դուռնէն, որուն բանալին ունէր:

Բայց վեցերորդ օրը խմացաւ թէ իմպէռները, իրենց թշնամիներուն չարամիտ ակնարկութիւններուն պատասխանելու համար, առաջարկած էին որ դրամարկը բացուի և մէջը գտնուածները ցուցակադրուին:

— Այս իրիկունն համար է, մտածեց Լիւբէն:

Եւ արդարեւ, ճաշէն ետք, Լիւտովիք իր գրասենեակին

մէջ գետնդուեցաւ: Ժեռվէզ միացաւ անոր: Սկսան դրամարկին տոմարները թղթատել:

Ժամ մը անցաւ, յետոյ ուրիշ մը: Լսեց որ ծառաները կը պառկէին: Հիմակ այլ ևս մարդ չկար առաջին յարկը: Կէս գիշեր էր: Իմպէռները կը շարունակէին իրենց գործը: — Սկսի՛նք, մըմուաց Լիւբէն:

Պատուհանը բացաւ: Անիկա բակին վրայ կը նայէր: Դուրսը մութ էր, լուսին և աստղ չըլլալով: Դարակէն հանգուցաւոր չուան մը հանեց և կապեց պատշգամբին բազրիքին: Յետոյ, տանիքին մէկ խողովակին օգնութեամբ, մեղմուսա հեցաւ մինչեւ այն պատուհանը, որ իրենին տակ կը գտնուէր: Դրաւենեակին պատուհանն էր և վարագոյրներուն թանձր քօղը թոյլ չէր տար ներսը տեսնել: Պատշգամբին վրայ պահ մը անշարժ կեցաւ, աչքը և ականջը սրած:

Լուսինէն հանդարտելով, թեթեւապէս հրեց երկու փեղկերը: Եթէ մէկը հոգ տարած չըլլար աչքէ անցնելու, անոնք պիտի բացուէին, վասն զի ինք, կէս օրէն ետք, նիզը դարձուցած էր ա՛յնպիսի կերպով որ անիկա այդ եւս չմտնէր ծակին մէջ:

Փեղկերը ըացուեցան: Այն ատեն, մեծ զգուշութիւններով, քիչ մը աւելի բացաւ զանոնք: Երբ կրցաւ զուարճանք տեսնել, կեցաւ: Իրարու ազէկ չկցուած երկու վարագոյրներուն մէջէն քիչ մը լոյս կը մաղուէր: Նշմարեց ժեռվէզը և Լիւտովիքը, որ դրամարկին քով նստած էին:

Քիչ խօսքեր կը փոխանակէին ցած ձայնով, իրենց աչք խառութեան մէջ խորատուգուած ըլլալուն համար: Արտէն ղինքը անոնցմէ բաժնող հեռուորութիւնը չափեց և ճշդիւ որոշեց շարժումները, զորս պէտք էր ընել զանոնք իրարու հետեւ անկարողութեան մասնելու համար, օգնութիւն կանչելու ժամանակ չուանցած և խոյանալու վրայ էր երբ ժեռվէզ ըսաւ.

— Սենեակը ո՛րչափ պաղեցաւ վարկեանէ մը ի վեր: Անկողին պիտի մտնեմ: Իսկ դո՛ւն:

— Կ'ուզէի վերջացնել:

— Վերջացնե՛լ: Բայց մինչեւ առտու չի լմնար այս գործը:

— Բայց ո՛չ: Առ առաւելն ժամէ մը կը լմննայ:
 Ժէնովէզ հեռացաւ: 20 վայրկեան, 30 վայրկեան անցան:
 Արսէն քիչ մը աւելի հրեց պատուհանը: Նորէն հրեց: Լիւ-
 տովիք ետին դարձաւ և տեսնելով որ վարագոյրները հովէն
 ուռեցած են, ելաւ պատուհանը գոցելու համար...

Աղաղակ մը չարձակեց, ո՛չ իսկ կռուելու երեւոյթ ու-
 նեցաւ: Քանի մը ճչգրիտ շարժումներով և առանց ամենա-
 փոքր ցաւ մը պատճառելու, Արսէն թմրեցուց զայն, գլուխը
 վարագոյրով փաթթեց և կապեց ա՛յնպիսի կերպով մը որ
 Լիւտովիք իր վրայ յարձակողին դէմքը անգամ չնշմարեց:

Յետոյ արագօրէն գնաց դրամարկղին քով, երկու թղթա-
 պանակները առնելով թեւին տակ դրաւ, գրասենեակէն դուրս
 ելաւ, սանդուղէն իջաւ, բակէն անցաւ և ծառաներուն յա-
 տուկ դուռը բացաւ: Կառք մը կեցած էր փողոցին մէջ:

— Նախ առ սըւիկա, ըսաւ կառապանին, և հետեւէ
 ինձի:

Մինչեւ գրասենեակ դարձաւ նորէն: Երկու երթեւեկով
 դրամարկղը պարպեցին: Յետոյ Արսէն իր սենեակը գնաց,
 չուանը վեր քաշեց և իր անցքին բոլոր հետքերը ջնջեց:
 Վերջացած էր:

Քանի մը ժամ ետքը, Արսէն Լիւբէն, իր ընկերոջը օգ-
 նութեամբ, թղթապանակները պարպեց: Յուսախաբ չեղաւ,
 նախատեսած ըլլալով որ իմպէններու հարստութիւնը իրեն
 վերագրուած կարեւորութիւնը չունէր: Միլիոններ հարիւր-
 ներով չէին հաշուուեր, ո՛չ իսկ տառնեակներով: Բայց վեր-
 ջապէս գումարը դարձեալ խիստ պատկառելի թիւ մը կը
 կազմէր և լաւագոյն արժեթուղթեր էին, երկաթուղիի պար-
 տաթուղթեր, Վիլ աը Բառիներ, պետական արժեթուղթեր,
 Սիւէզ, Հիւսիսի հանքեր ևն...

Գոհ մնաց:

— Անշուշտ մեծ կորուստ մը պիտի ըլլայ երբ ծախսու-
 ժ անակը դայ, ըսաւ: Ընդգիծութիւններու պիտի բաղխուի
 և մէկէ աւելի անգամներ հարկ պիտի ըլլայ պակաս գինով
 ձեռքէ հանելու: Բայց հոգ չէ: Այս առաջին դրամա-
 գլուխով ուղածիս պէս պիտի ապրիմ և պիտի իրադործեմ սի-
 րական երազներէս մէկ քանին:

— Մնացեա՛լը:

— Կրնաս այբել, պզտի՛կս: Թուղթերու այդ դէզերը
 աղէկ կ'երեւային դրամարկղին մէջ: Մեզի համար անօ-
 դուտ են: Գալով արժեթուղթերուն, զանոնք դարանին մէջ
 պիտի պահենք և յարմար վայրկեանին պիտի սպասենք:

Հետեւեալ օրը Արսէն մտածեց թէ պատճառ մը չկար որ
 արգիլէր զինք իմպէնի տունը երթալէ: Բայց լրագիրներուն
 ընթերցումը սա անակնկալ լուրը հաղորդեց իրեն, — Լիւտո-
 վիք և Ժէնովէզ անհետացած էին:

Դրամարկղին բացումը տեղի ունեցաւ մեծ հանդիսաւո-
 թութեամբ: Դատական պաշտօնեաները հոն գտան ինչ որ
 ձգած էր Արսէն Լիւբէն..., ոչինչ բան մը:

*
 *

Ասոնք են իրողութիւնները ու այս է բացատրութիւնը:
 զոր այդ իրողութիւններէն մէկ քանին կուտայ Օքսէն Լիւ-
 բէնի միջամտութիւնը: Պատմութիւնը իր բերնէն լսած եմ օր
 մը, երբ մտերմաբար խօսակցելու տրամադրութիւն ունէր:

Այդ օրը վեր վար կը պտտէր աշխատութեանս սենեա-
 կին մէջ և աչքերուն մէջ տենդ մը կար, զոր երբեք տե-
 սած չէի:

— Մէկ խօսքով, ասիկա ձեր ամէնէն աղւոր մէկ գործն
 է, ըսի:

Առանց ուղղակի պատասխանելու, ըսաւ:

— Այս գործին մէջ անթափանցելի գաղտնիքներ կան:
 Այսպէս ձեզի տուած բացատրութիւններէս ետք անգամ, դեռ
 ինչ գաղտնիքներ կան: Այդ փախուստին պատճառը ինչ է:
 Ինչո՞ւ չօգտուեցան այն օժանդակութիւնն, զոր իրենց կ'ըն-
 ծայէին ակամայ: Շատ պարզ էր ըսել. «Հարիւր միլիոնները
 դրամարկղին մէջ կը գտնուէին, այլ ևս հոն չեն, վասն զի
 գողցուեցան»:

— Խեղճերնին գլուխնին չէր:

— Այո՛, խեղճերնին գլուխնին չէր... Միւս կողմէ
 իրաւ է...

— Իրաւ է...

— Ո՛հ, բան չկայ:

Ի՞նչ կը նշանակէր այս լռութիւնը: Յայտնի էր թէ ամէն բան ըսած չէր և ինչ որ չէր ըսած, կը խորշէր ըսելու: Հետաքրքուած էի: Ծանր՝ քան մը ըլլալու էր որ վարանում առաջ բերէր այդպիսի մարդու մը մէջ:

Ըստ դիպումի հարցումներ ըրի:

— Անգամ մըն ալ չտեսա՞ք զանոնք:

— Ո՛հ:

— Եւ այդ երկու զժբախտներուն հանդէպ կարեկցութիւն մը չզգացի՞ք:

— Ե՞ս, ըսաւ բարկութեամբ:

Իր ընդվզումը զարմանք պատճառեց ինծի: Ճիշդ տեղի՞նք զարկած էի արդեօք: Պնդեցի:

— Անշուշտ, եթէ դուք չըլլայիք, անոնք թերեւս վըտանդին պիտի գիմազրաւէին... կամ դէթ գրպանսին լնցուցած պիտի մէկնէին:

— Խղճահարութիւն կը վերադրէք ինծի, այնպէս չէ:

— Հա՛րկաւ:

Ուժգնօրէն զարկաւ սեղանիս:

— Ըսել է թէ, ձեր կարծիքով, խղճահարելով էի:

— Խղճահարութիւն ըսէք կամ թէ ցաւ, մէկ խօսքով,

ո՛ր է զգացում մը...

— Ո՛ր է զգացում մը այն անձերուն համար...

— Այն անձերուն համար, որոնցմէ հարստութիւն մը

գողցա՞ք:

— Ի՞նչ հարստութիւն:

— Վերջապէս... սա երկու կամ երեք արցակ արժեթուղթերը...

— Սա երկու կամ երեք արցակ արժեթուղթերը: Ես իրենցմէ ծրարներով արժեթուղթ գողցայ, այնպէս չէ, իրենց ժառանգութեան մէկ մասը: Ահա՛ յանցանքս, ահա ոճիրս: Բայց, սիրելիս, չգուշակեցի՞ք ուրեմն թէ այդ արժեթուղթերը կեղծ էին, կ'իմանա՞ք:

ԿԵՂԾ ԷԻՆ ԱՆՈՆԲ

Երեսը նայեցայ չփոթած:

— Կե՛ղծ, չորս կամ հինգ միլիոնը:

— Կե՛ղծ, պոռաց կատաղօրէն, գերակե՛ղծ էին պարտաթուղթերը, Վիլ տը Բառիները, պետական արժեթուղթերը: Պա՛րզ թուղթեր էին անոնք: Ո՛չ իսկ հինգ փարանոց մը առի այդ ամբողջ գումարէն: Եւ խղճահարութեան խօսք կ'ընէք ինծի: Բայց անո՞նք ալ տք է խղճահարին: Հասարակ ապուշի մը պէս խաբեցին զիս: Փետտեցին զիս իրրեւ իրենց խաբած մարդիկներուն ամէնէն յետինը և ամէնէն ապուշը:

Իրական բարկութիւն մը, որ սխալալութեան և վիրաւորուած արժանապատուութեան արդիւնք էր, կը յուզէր կը վրդովէր զինք:

— Բայց մէկ ծայրէն միւսը պարտուեցայ, առաջին ժամէն իսկ: Գիտե՛ք թէ ի՞նչ դեր խաղացի կամ մանաւանդ ի՞նչ դեր խաղալ տուին ինծի այս գործին մէջ: Անտուէ Պրօուֆօրտի՛ դերը: Այո՛, սիրելիս, ու՛ ես ընաւ չկռահեցի: Ետքը, լրագիրներուն գրածէն և կարգ մը մանրամասնութիւններէ հասկըցայ: Մինչ ես ինքզինքս դրած էի բարեբարի տեղ, տանտէրը գողերուն ձեռքէն ազատելու համար իր կեանքը վտանգող պարոնի մը տեղ, անոնք զիս ներկայացուցած էին իրրեւ Պրօուֆօրտներէն մէկը: Հիանալի չէ: Այդ ինքնատիպ մարդը, որուն սենեակը երկրորդ յարկին վրայ կը գտնուէր, այդ վայրենին, զոր հեռուէն կը ցուցնէին, Պրօուֆօրտն էր և Պրօուֆօրտը ե՛ս էի: Եւ չնորհիւ ինծի, չնորհիւ այն վտանգութեան, զոր կը ներշնչէին Պրօուֆօրտ անունին տակ, պանքէռները փոխատուութիւններ կ'ընէին և նօտարները կը յանձնարարէին իրենց յաճախորդներուն որ փոխատուութիւն ընեն: Հէ՛, ի՞նչ դպրոց՝ սկսնակի մը համար: Ա՛հ, կ'երդնում որ այս դատէն օգտուեցայ:

Յանկարծ կեցաւ, թեւս բռնեց և սա անճառելի խօսքը ըսաւ ինծի զայրացկոտ շեշտով մը, ուր դիւրին էր սակայն զգալ հեգնութեան և հիացումի երանդներ։

— Սիրե՛լիս, փէռվէ՛ղ Իմպէն 1500 ֆրանք կը պարտի ինծի այժմ։

Այս անգամ չկրցայ խնդալս արգիլել։ Ասիկա ստուգիւ գերազանց խեղկատակութիւն մըն էր։ Եւ ի՛նք ալ անկեղծ զուարթութեան նուպայ մը ունեցաւ։

— Այո՛, սիրելիս, հազար հինգ հարիւր ֆրանք։ Ո՛չ միայն թոշակիս մէկ փարային երեսը անգամ չտեսայ, այլ նաև 1500 ֆրանք փոխ առաւ ինձմէ։ Երիտասարդի ամբողջ խնայութիւնս։ Եւ գիտէ՞ք ինչո՛ւ... Իր աղքատներո՛ւն համար։ Հաւատացէ՛ք ըսածիս, այն կարծեցեալ դժբախտներուն համար։ Չորս կը մխիթարէր կ'սփոփէր առանց Լիւտովիքի գիտութեան։ Եւ ես այս թակարդին մէջ ինկա՛յ։ Բաւական զուարճալի է, հէ՛։ Սրտէն Լիւրէն 1500 ֆրանք կը գողցնէ այն բարի կնոջ, որուն չորս միլիոնի կեղծ արժեթուղիներ կը գողնար։ Եւ ի՛նչ կարգադրութիւններ, ի՛նչ ջանքեր և ի՛նչ վարպետ խորամանկութիւններ պէտք եղան ինծի այս գեղեցիկ արդիւնքին հասնելո՛ւ համար։

«Կեանքիս մէջ այս մէկ անգամն էր որ խաբուեցայ...» բայց իբրա՛ւ, աղէ՛կ խաբուեցայ...

ՍԵՒ ՄԱՐԳԱՐԻՏԸ

Չանգակի ուժգին հարուած մը անթնցուց Հօշ ծառուղիին 9 թիւ տան դռնապանուհին, որ չուանը քաշեց մրմռոտալով։

— Կը կարծէի թէ ամենքն ալ դարձած են։ Ժամը առ նուազն երեքն է։

Ամուսինը պատասխանեց։

— Թերեւս տոքդորին համար է։

Սրդարեւ ձայն մը հարցուց։

— Տըդ. Հարէլը ո՞ր յարկն է։

— Երրորդ յարկը, ձախ կողմը... Բայց տոքդորը գիշերները զուրս չկլլեր։

— Պէտք է որ կլլէ։

Պարոնը բակը մտաւ, յարկ մը, երկու յարկ ելաւ և առանց նոյն իսկ կենալու տըդ. Հարէլի ընակած յարկին սանդուղին գլուխը, շարունակեց իր ճասճան մինչև հինգերորդ յարկը։ Հոն, երկու բանալի փորձեց։ Մին փականքը բացաւ և միւսը՝ ապահովութեան նիզը։

— Սքանչելի, մրմռաց, գործը մեծապէս դիւրացաւ։ Բայց զործելէ առաջ պէտք է մեր նահանջը ապահովել։ Տեսնենք... տրամաբանօրէն ժամանակ ունեցա՛յ տոքդորին դուռը զարնելու և անոր կողմէ ճամբուելու։ Ո՛չ տակաւին... քեզ մը համբերութիւն...

Տասը վայրկեան ետք իջաւ և խցիկին պատուհանը զարկաւ, տոքդորին դէմ հայհոյելով։ Բացին և դուռը ետեւէն հրեց։ Արդ, դուռը չգոցուեցաւ, որովհետեւ մարդը երկաթի կտոր մը դրած էր սողնառին վրայ, որպէս զի փականքին լեզուն անոր մէջ չմտնէ։

Ուստի ետ դարձաւ անշշուկ, առանց դռնապաններուն գիտութեան։ Վտանդի պարագային, նահանջը ապահովուած էր։

Հանդարտօրէն ելաւ դարձեալ հինգ յարկերէն վեր: Նախասենեակին մէջ, ելեկտրական լապտերի մը լոյսով, վերաբերուն և գլխարկը աթոռի մը վրայ դրաւ, ուրիշ աթոռի մը վրայ նստաւ և կօշիկները թաղիքէ հաստ օղիկներուն (գուլպայի վրայէ հաղնիքը կերպասին) մէջ փաթեց:

— Ո՛ւֆ, եղաւ... Եւ ո՛րչափ դիւրութեամբ: Կը հարցնեմ ես ինծի քիչ մը թէ ինչո՞ւ ամէն մարդ զողի հանգուտաւէտ արհեստը չընտրեր: Քիչ մը ճարտարութիւն և խելք ունեցողին համար ասկէ աւելի սիրուն բան չկայ: Հանգիստ արհեստ մը... նոյն իսկ ձանձրալի ըլլալու չափ դիւրին:

Յարկաբաժինին մէկ մանրամասն յատկաձեւը բացաւ: — Նախ ուղղութիւններս գտնէնք, ըսաւ: Հոս կը նշմարեմ քակին ուղղանկիւնը, ուր կը դանուխմ: Փողոցին կողմէն սրահը, զարդասենեակը և ճաշասրահը: Անօգուտ է ժամանակ կորսնցնել այն տեղ: Կ'երեւայ թէ կոմսուհին սղարալի ճաշակ մը ունի... Արժէք ունեցող գեղօր մը իսկ չկայ... Բւտտի ուղղակի նպատակին դիմենք: Ա՛հ, անաւանիկ նախադէմը նրբանցքի մը, որ սենեակները կը տանի: Երեք մէկը անդին պիտի հանդիպիմ չըջաղեցողներու դարանի մը, որ կոմսուհիին սենեակին հետ կը հաղորդակցի:

Յատակաձեւը ծալեց, լապտերը մարեց և նրբանցքը մտաւ հաշուելով:

— Մէկ մէկը... երկու մէկը... երեք մէկը... անաւանիկ դուռը... Ինչպէս ամէն բան կը կարգադրուի, Ատտուա՛ծ իմ: Պարզ նիզ մը, պզտիկ նիզ մը կը բաժնէ զիստ սենեակէն և, ինչ որ աւելին է, գիտեմ թէ այդ նիզը տալիստակամածէն մէկ մէկը 43 սանդիմ անդին է: Այնպէս որ, թեթեւ ձեղքումով մը, զոր պիտի բանամ շուրջը, պիտի ազատենք անկէ...

Գրպանէն հանեց պէտք եղած գործիքները, բայց միտքը գաղափար մը ինչալով կեցաւ:

— Եւ եթէ, դիպումսով, այդ նիզը չհրուի: Փորձենք միշտ...

Փականքին կոճակը դարձուց: Դուռը բացուեցաւ:

— Բարի Լիւրէնս, ապահովաբար բախտդ կը բանի: Զե-

մակ ի՞նչ պէտք է քեզի: Տեղագրութիւնը գիտես այն վայրերուն, ուր պիտի գործես: Գիտես թէ կոմսուհին ո՛ւր կը սրահէ ու մարդարիտը... Հետեւաբար, որպէսզի սեւ մարդաբար քեզի պատկանի, պարզապէս պէտք է լուծենք աւելի լուռ և գիշերուընէ աւելի անտեսանելի ըլլալ:

Արսէն Լիւրէն կէս ժամ՝ մը գործածեց բանալու համար երկրորդ դուռ մը, սենեակին վրայ նայող ապակեւոր դուռ մը: Բայց այս գործը ըրաւ այնչափ զգուշութեամբ որ նոյն իսկ երբ կոմսուհին քնացած չըլլար, կասկածելի ձեւով մը պիտի չկրնար հոգ պատճառել անոր:

Իր յատկաձեւին ցուցմունքներուն համեմատ, բազմոցի մը շուրջը պիտի դառնար և պիտի երթար թիկնաթոռի մը և յետոյ պզտիկ սեղանի մը քով, որ անկողնին մօտ կը գտնուէր: Սեղանին վրայ նամակի թուղթերու տուփ մը կար և պարզապէս այդ տուփին մէջ դրած էր սեւ մարդարիտը:

Գորգին վրայ երկնցաւ և բազմոցին շրջադիմերուն հետեւեցաւ: Բայց ծայրը համեմուն պէս կեցաւ. որտի՛ն բաբախումները զսպելու համար: Թէեւ վախ չուներ, բայց չէր կրնար յաղթել այն տեսակ մը ջղային անձկութեան, զոր մարդ կ'զգայ ամենախորին լուծեան մէջ: Եւ կը զարմանար ասոր վրայ, վառն զի, վերջապէս, աւելի հանդիսաւոր վայրկեաններ ապրած էր, առանց յուզումի: Վառնդ մը չէր սպառնար իրեն: Այն ատեն ինչո՞ւ սիրտը կը բարախէր խեղճ լայնդ զանգակի մը պէս: Այդ քնացած կի՞նն էր որ կը տալու շորէր զինքը, իր կեանքին այնքան մօտիկ եղող այդ կեանքը:

Մտիկ ըրաւ և իրեն անանկ երեւցաւ թէ չնչառութեան մը ձայնը կը լսէ: Ապահովուեցաւ, որպէս թէ բարեկամի մը ներկայութեան զանուէր:

Թիկնաթոռը փնտռեց, յետոյ անզգալի պզտիկ շարժումներով սողաց դէպի սեղանը, իր երկնցուցած թեւին շուրջ քննելով: Աջ ձեռքը սեղանին ոտքերէն մէկուն հանդիպեցաւ:

Վերջապէս: Այլեւս կը մնար ոտքի ելլել, մարդարիտը առնել և երթալ: Բարեբախտութիւն պիտի ըլլար ասիիա միայն զի սիրտը կը վերսկսէր կուրծքին մէջ ոստնուլ սարսափահար կենդանիի մը պէս ու ա՛յնպիսի ազմուշով մը որ կոմսուհիին չարթննալը անկարելի կ'երեւար իրեն:

Յուզումը հանդարտեցուց հրաշալի կամքի խոյանքով մը, բայց երբ կը փորձէր ոտքի ելլել, ձախ ձեռքը գորգին վրայ հանդիպեցաւ առարկայի մը, որուն ջահ մը, տապալած ջահ մը ըլլալը հասկեցաւ իսկոյն: Անմիջապէս ետքը ուրիշ առարկայ մը ներկայացաւ, ժամացոյց մը, ճամբորդութեան միջոցին գործածուած այն պղտիկ ժամացոյցներէն մէկը, որոնք կաշիէ պատեանի մը մէջ կը պահուին:

Ի՞նչ տեղի կ'ունենար: Չէր հասկնար: Այդ ջահը... այդ ժամացոյցը... Ինչո՞ւ իրենց սովորական տեղը, չէին գտնուեր: Ա՛հ, ի՞նչ տեղի կ'ունենար մութին մէջ:

Եւ յանկարծ աղաղակ մը արձակեց: Դպած էր... օ՛հ, ի՞նչ տարօրինակ, անանուն բանի մը: Բայց ո՛չ, ո՛չ, վախը կը խռովէր կը խանդարէր իր ուղեղը: 20—30 երկվայրկեան մնաց անշարժ, ահաբեկ, քրտինքը քունքերուն վրայ: Եւ մատները կը պահէին այդ շօշափումին զգայնութիւնը:

Թեւը նորէն երկնցուց անողոր ձիգով մը: Չեռքը նորէն դպաւ այդ բանին, այդ տարօրինակ անանուն բանին: Շօշափեց զայն և հասկեցաւ: Մաղեր էին, դէմք մըն էր... և այդ դէմքը պաղ էր, դրէթէ սառած:

Ո՛րչափ ալ սոսկալի ըլլայ իրականութիւնը, Արսէն Լիււբէնի պէս մարդ մը կ'իշխէ անոր երբ ի՞նչ ըլլալը գիտնայ: Արագօրէն շարժեց իր ելեքարական լապտերին զսպանակը:

Կին մը փռուած էր իրեն առջեւ, արիւնով ծածկուած: Ահուելի վէրքեր կային վիզին և ուսերուն վրայ: Ծռեցաւ և քննեց: Մեռած էր:

— Մեռած, մեռած, կրկնեց ապշութեամբ:

Եւ կը նայէր այդ սեւեռաբիր աչքերուն, այդ բերնաձեղքին, այդ կապարադոյն միտին ու այդ արիւնին, — բոլոր այդ արիւնին, որ հոսած էր գորգին վրայ և կը պաղէր հիմա, թանձր ու սեւ:

Ոտքի ելլելով, ելեքարականութեան կոճակը դարձուց: Սենեակը լոյսով լեցուեցաւ և Արսէն Լիւբէն կրցաւ տեսնել կատաղի պայքարի մը բոլոր նշանները: Անկողինը բոլորովին աւրուած էր և վերմակներն ու սաւանները խլուած էին: Գետին ինկած էին ջահը և ժամացոյցը: Սլաքները ժամը 11 ր

20 անցած կը ցուցնէին: Յետոյ, աւելի անդին, տապալած աթոռ մը և ամէն տեղ արիւն, արիւնի լիճեր:

— Սեւ մարդարի՞տը, մրմռաց:

Նամակի թուղթերու տուփը իր տեղն էր: Իսկոյն բացաւ զայն: Գրորցը մէջն էր, բայց պարտապէս էր:

— Քիչ մը աճապարեցիր պարծենալով թէ բախտաւոր ես, Արսէն Լիւբէն բարեկամս, ըսաւ ինքնիրեն: Կոմսուհին սպաննուած, սեւ մարդարիտը անհետացած... Կացութիւնը փայլուն չէ: Փախչինք, ապա թէ ոչ ծանր պատասխանաւորութիւններու պիտի ենթարկուիս:

Սակայն տեղէն չչարժեցաւ:

Փախչիլ: Այո՛, ուրիշ մը պիտի փախչէր: Բայց Արսէն Լիւբէն: Ընելիք լաւագոյն բան մը չկա՞յ: Կարգով յառաջանա՞նք: Վերջապէս խիղճդ հանգիստ է... Ենթադրէ թէ ուտիկանութեան քոմիսէր ես և թէ քննութիւն մը պիտի կատարես... Այո՛, բայց ասոր համար աւելի պայծառ ուղեղ մը ունենալ պէտք էր: Եւ իմա ի՞նչ վիճակի մէջ է:

Թիկնաթուրի մը վրայ ինկաւ, ձեռքերը հրատուր ճակատին վրայ կծկուած:

* *

Շօշ ծառուղիին գործը մէկն է անոնցմէ, որոնք ամենաբուռն կերպով հետաքրքրեցին մեզ վերջին տեսններս և անշուշտ պիտի չպատմէի, եթէ Արսէն Լիւբէնի մասնակցութիւնը մասնաւոր կերպով մը չլուսարանէր զայն: Քիչերը մտքէ կ'անցնեն այդ մասնակցութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ ո՛չ ոք զիտէ ստոյգ և հետաքրքրաշարժ ճշմարտութիւնը:

Ո՛վ չէ տեսած Անտառին մէջ և չէ ճանչցած Լէօնի Զալթին, — նախկին երգչուհի և այրի կինը կոմս Անտառի, — Զալթին, որուն պերճանքը 20 տարի առաջ կը չլուցնէր Բարիզը և որուն աղամանդակուռ և մարգատայեռ զարդեղէնները եւրոպական համբաւ մը շահեցուցած էին իրեն: Ասոր համար կ'ըսէին թէ իր ուսերուն վրայ կը կրէր քանի մը պանքաներու զրամարկը և աւստրալիական քանի մը րնկերութիւններու ոսկեհանքերը: Մեծ գոհարաւաճառները

Չալթիի համար կ'աշխատէին, ինչպէս աստեոք կ'աշխատէին թաղաւորներու և թագուհիներու համար:

Եւ ո՞վ չի յիշեր աղէալը, ուր ընկուղեցան այս բոլոր հարստութիւնները: Անդունդը լափեց պանքաները և ոտի-հանքերը: Հրաշալի հաւաքածոյէն, — զոր անուրդի կազմա-կերպիւր ցիրուցան ըրած էր —, հռչակաւոր սեւ մարգարիտը միայն մնաց: Սեւ մարգարիտը, այսինքն հարստութիւն մը, եթէ ուզէր ծախել զայն:

Չուզեց ընաւ: Աւելի աղէկ սեպեց իր ծախքերը քիչցնել, պարզուկ յարկաբաժինի մը մէջ ապրիլ իր պատուակալ տի-կինին, խոհարարուհիին և սպասաւորի մը հետ քան թէ ծա-խել այդ անգնահատելի գոհարեղէնը: Այսպէս ընելուն մէկ պատճառը կար, զի՞չէր վախճար խոստովանելէ. — Սեւ մար-գարիտը կայսեր մը նուէրն էր: Եւ գրէթէ փճացած, ամե-նամիջակ կեանքի վերածուած ըլլալով մէկտեղ, անիկա հա-ւատարիմ մնաց գեղեցիկ օրերու իր ընկերակցին:

— Ո՛րչափ աստեոն որ ողջ եմ, պիտի չըստնուիմ անկէ, կ'ըսէր:

Առտուընէ մինչեւ իրիկուն, իր վիզին վրայ կը կրէր զայն: Գիշերը կը դնէր տեղ մը, որ իրեն միայն ծանօթ էր:

Թերթերուն ապամած այս իրողութիւնները հետաքրքրու-թիւնը գրգռեցին և — տարօրինակ բայց դիւրահասկնալի բան գաղտնիքը գիտցողներուն համար — ճիշդ կարծեցեալ մարդասպանին ձերբակալութիւնն էր որ գաղտնիքը կնճռու-տեց և յուզումը երկարածոցեց: Արդարեւ վաղայաջորդ օրը թերթերը հետեւեալ լուրը կը հրատարակէին.

«Մեզ կը ծանուցուի կոմսուհի տ' Անտիլոյի սպասաւորին վիթթօս Տանէկոի ձերբակալութիւնը: Ասոր դէմ եղած ա-պացոյցները ջախջախիչ են: Իր համազգեստին բաճկոնին մե-տաքսեայ պատտառէ թեւին վրայ, զոր Ապահովութեան տնօ-րէն Մ. Տիւտուի գտաւ ձեղնայարիին մէջ, անկողնին և բար-ձին միջեւ, արիւնի բիծեր տեսնուեցան: Ասկէ զատ, կեր-պասով ծածկուած կոճակ մը կը պակսէր այդ բաճկոնէն: Արդ, նոյն կոճակը խուզարկութիւններուն սկիզբէն իսկ գտ-նուած էր նոյն իսկ զոհին անկողնին տակ:

«Հաւանական է որ ճաչէն ետք, Տանէկոը, փոխանակ իր ձեղնայարկը երթալու, չըջագգեստներու սենեակը սպրդած և ապակեւոր դուռնէն տեսած ըլլայ թէ կոմսուհին ո՛ւր կը պահէր սեւ մարգարիտը:

«Պէտք է ըսենք թէ մինչեւ հիմա ո՛ր և է ապացոյց գրո-նուած չէ՝ այս ենթադրութիւնը հաստատող: Ամէն պարագայի մէջ ուրիշ կէտ մըն ալ մութ կը մնայ: Տանէկոը, առտուան ժամը 7ին, Քուռնէլի ծառուղիին ծխախոտի գրասենեակը գացած է: Նախ դռնապանը և յետոյ գրասենեակի պաշտօ-նեան կը վկայեն այս մասին: Միւս կողմէ կոմսուհին խոհա-րարուհին և ընկերակից կինը, որոնց երկուքն ալ նրբանցքին ծայրը կը ընակին, կը հաւատեն թէ, ժամը 8ին երբ ելան, նախասենեակին և խոհանոցին դուռները գոց էին: Այս երկու անձերը, որոնք քսան տարիէ ի վեր կոմսուհիին ծառայու-թեան մէջ կը գտնուէին, ամէն կասկածէ վեր են: Ուստի կը հարցուի թէ Տանէկոը ի՞նչպէս կրցած է դուռն ելլել յար-կաբաժինէն: Ուրիշ բանալի՞ մը չինել տուած էր: Նախաքնն-նութեան մէջ պիտի յուսարանուին այս զանազան կէտերը»:

Ընդհակառակը նախաքննութիւնը բան մը չլուսարանեց: Իմացուեցաւ թէ Տանէկոը վաղեմի վտանգաւոր չարագործ մը, ալքօլամոլ մը և ցոփակեաց մըն էր, որ դանակի հար-ուածէ մը չէր սարսափեր: Բայց զործը քանի՞ կ'ուսուցնա-սիրուէր, այնքան աւելի թանձր խաւով մը և անբացատրելի հակասութիւններով կը շրջապատուէր:

Նախ և առաջ Օր. տը Սինքլէյվ մը, զոհին եղբորաղջիկը և միակ ժառանգուհին, յայտարարեց թէ կոմսուհին, իր մա-հէն ամիս մը առաջ, իր նամակներէն մէկուն մէջ յայտնած էր իրեն թէ ի՞նչ կերպով կը պահէր սեւ մարգարիտը: Այս նամակը ստացուած օրուան յաջորդ օրը անհետացած էր: Ո՞վ գողցած էր զայն:

Դռնապաններն ալ պատմեցին թէ դուռը բացած էին մարդու մը, որ տըղ. Հառէլին յարկաբաժինը ելած էր: Տեքթորը կանչեցին: Ըսաւ թէ իր դուռը զարնող եղած չէր: Այն աստեոն ո՞վ էր այդ մարդը: Մեղսակից մը:

Մեղսակիցի մը այս ենթադրութիւնը ընդունուեցաւ մա-

մուլին և հասարակութեան կողմէ: Կանխառ, ոստիկանութեան վաղեմի տնօրէնը, կը պաշտպանէր զայն ո՛չ առանց պատճառի:

— Ասոր տակ Լիւրէնը կայ, կ'ըսէր դատաւորին:

— Բէ՛հ, ամէն տեղ ձեր Լիւրէնը կը տեսնէք, կը պատասխանէր անիկա:

— Ամէն տեղ կը տեսնեմ, վասն զի ամէն տեղ է:

— Ըսէ՛ք մանաւանդ թէ ամէն անգամ կը տեսնէք զայն ո՛ւր որ բան մը շատ պայծառ չերեւար ձեզի: Եւ յետոյ ներկայ: Խնդրոյն մէջ ղիտեցէք որ ոճիւրը գործուած է իրիկուան ժամը 11ը 20 անցած, ինչպէս որ կը հաստատէ ժամացոյցը և գիշերային այցելութիւնը, որուն խօսքը ըրին դռնապանները, առտուան ժամը Յին միայն տեղի ունեցաւ:

Դատաւորները շատ անգամ կը հնազանդին համոզումի այն ձգողութիւններուն, որոնցմով դէպքերը կը հարկադրեն պատշաճիլ անոնց տրուած առաջին բացատրութեան: Վիքթօր Տանէկոի պէս վաղեմի դատապարտեալի մը, գինովի մը, ցոխակեացի մը ցաւալի նախընթացները ազդեցութիւն գործեցին դատաւորին վրայ ու թէեւ նոր պարագայ մը չեկաւ չհաստատեց նախապէս դրոշմուած երկու կամ երեք նշանները, սակայն բան մը չկրցաւ խախտել դատաւորին համոզումը: Վերջացուց իր նախաքննութիւնը և քանի մը շարաթ ետք դատաւարութիւնը սկսաւ:

Ստանակ և անջիղ դատաւարութիւն մը եղաւ: Նախագահը վարեց զայն առանց եռանդի: Լնդհանուր դատախազը թոյլ կերպով յարձակեցաւ: Այս պայմաններուն մէջ Տանէկոի փաստաբանին գործը զիւրացած էր: Ամբաստանութեան պակասները և անկարելիութիւնները ցոյց տուաւ: Նիւթական ապացոյց մը գոյութիւն չունէր: Ո՞վ դարբնած էր բանալին, անհրաժեշտ բանալին, առանց որու, Տանէկոն, իր մեկնումէն ետք, պիտի չկրնար կղպել յարկաբաժնին դուռը: Ո՞վ տեսած էր այդ բանալին և ի՞նչ եղած էր ան: Ո՞վ տեսած էր մարդասպանին դաշոյնը և ի՞նչ եղած էր ան:

— Եւ ամէն պարագայի մէջ, կ'եզրակացնէր փաստաբանը, ապացուցէ՛ք թէ իմ յաճախորդս սպաննած է: Ապացու-

ցէ՛ք թէ զողութեան և ոճիւրին հեղինակը այն խորհրդաւոր անձը չէ, որ առտուան ժամը Յին տունէն ներս մտած է: Ժամը տասնըմէկ կը ցուցնէր պիտի ըսէք: Ե՞տքը: Կարելի չէ՞ ժամացոյցի մը սլաքները բերել ուղղուած ժամուն վրայ:

Վիքթօր Տանէկոն անպարտ արձակուեցաւ:

*
* *

Ուրբաթ իրիկուն մը բանտէն ելաւ վեց ամսուան արգելափակումէ մը նիհարցած: Նախաքննութիւնը, առանձնութիւնը, դատաւարութիւնը, երդուեալներուն խորհրդակցութիւնները հիւանդաղին վարձուբանքով մը լեցուցած էին զինքը: Գիշերը անուշի մղձաւանջներ, կառափնատի տեսիլքներ կը հալածէին զինքը: Տեսնէն և սոսկումէն կը զողար:

Անաթօլ Տիւֆուռ անունին տակ պզտիկ սենեակ մը վարձեց Մօնմարթիլի վերերը և ապրեցաւ ըստ բախտի, աջ ու ձախ խոտորելով:

Ողբալի՛ կեանք: Երեք անգամ երեք տարբեր «բաթ-ռօն»ներու քով պաշտօնի մտաւ, բայց ճանչցուելով անմիջապէս ճամբուեցաւ:

Շատ անգամ նշմարեց կամ նշմարել կարծեց թէ մարդեր կը հետեւէին իրեն, ոստիկանութեան մարդեր, — այդ մասին տարակոյտ չունէր—, որոնք զինքը թակարդի մը մէջ ձգել տալէ ետ չէին կենար: Եւ առաջուրնէ կը զգար իր օձիքը բռնելիք ձեռքին խիստ պարապնդումը:

Իրիկուն մը երբ թաղին խոհարարին խանութը կը ճաշէր, մէկը եկաւ զետեղուեցաւ իր դէմը: Քառասուն տարեկանի մօտ մարդ մըն էր, սեւ աղտոտ ուրտէնկօթ մը հագած: Ապուր, բանջարեղէն և լիզրա մը գինի ապսպրեց:

Եւ երբ ապուրը խմեց, աչքերը Տանէկոի վրայ դարձուց և երկարօրէն նայեցաւ անոր:

Տանէկոն տոգունեցաւ: Այս մարդը ապահովապէս մէկն

էր անոնցմէ, որ շարաթներէ ի վեր զինքը կը հետապնդէին :
Ի՞նչ կ'ուզէր իրմէ : Տանէկուր փորձեց ելլել : Բայց չկրցաւ :
Սրուէքները կը գողային :

Մարդը գաւաթ մը գինի լեցուց իրեն և Տանէկուր դաւա-
թին մէջ ալ լեցուց :

— Գաւաթնիս իրարու զարնենք, ընկե՛ր, ըսաւ :
Վիքթօռ թոթովեց :

— Այո՛, այո՛... , ձեր կենա՛ցը, ընկե՛ր :

— Ձեր կենա՛ցը, Վիքթօ՛ռ Տանէկուր :

Միւսը տեղէն ցատկեց :

— Ե՛ս... , ե՛ս... , բայց ո՛չ, կ'երդնում... :

— Ի՞նչ կ'երդնուք, թէ կոմսուհիին ծառան չէ՞ք :

— Ի՞նչ ծառայ : Իմ անունս Տիւֆուռ է : Հարցուցէք խո-
հարարին :

— Տիւֆուռ, Անաթօլ, այո՛, խոհարարին համար, բայց
Տանէկուր՝ արդարութեան համար, Վիքթօռ Տանէկուր :

— Սխալ է, սխալ է : Սուտ ըսեր են ձեզի :

Նորեկը գրպանէն քարդ մը հանեց և երկնցուց : Վիքթօռ
կարդաց. « Կոիմօտան, Ապահովութեան նախկին քննիչ :
Գազանի տեղեկութիւններ » : Սարսուաց :

— Ոստիկանութեան կը պատկանէր :

— Այլ եւս չեմ պատկանիր, բայց արհեստը հաճելի էր
ինծի և կը շարունակեմ աւելի... չա՜նաւոր կերպով մը : Ատեն
ատեն ոսկեղէն գործեր երեւան կը հանուին : ձերինին պէս :

— Իմինիս պէս :

— Այո՛, ձերինին, որ բացառիկ գործ մըն է, եթէ սա-
կայն կը հաճիք քիչ մը հաճոյակատարութիւն ցոյց տալ :

— Եթէ ցոյց չտամ :

— Պէտք է որ տաք : Դուք ա՛յնպիսի կացութեան մը
մէջ էք որ չէք կրնար բան մը մերժել ինծի :

Որով երկուդ մը կը պաշարէր Վիքթօռ Տանէկուրն :

— Ի՞նչ կայ... , խօսեցէ՛ք, ըսաւ :

— Աղէ՛կ, պատասխանեց միւսը : Լմեցնենք : Երկու բա-
ռով ըսեմ. — Ես Օր. տը Սինքլէվի կողմէ զրկուած եմ :

— Սինքլէվ :

— Կոմսուհի տ' Անաիւրոյի ժառանգուհին :

— Ե՛տքը :

— Օր. տը Սինքլէվ պաշտօն կուտայ ինծի սեւ մարգա-
րիտը պահանջելու ձեզմէ :

— Սեւ մարգարիտը :

— Այն զոր զողցած էք :

— Բայց իմ քովս ատանկ բան չկայ :

— Կայ :

— Եթէ ըլլար, ոճրագործը ես պիտի ըլլայի :

— Դո՛ւք էք ոճրագործը :

Տանէկուր ջանաց խնդալ :

— Բարեբախտաբար, բարի՛ պարոնա, ըսաւ : Կղեռնա-
դատ ատեանը այդ կարծիքը չունեցաւ : Բոլոր երդուեալները,
կ'իմանա՞ք, անմեղ ճանչցան զիս : Եւ երբ մարդ իրեն ինչ
պատուներ իր խիղճը և տաաներկու բարի մարդոց յար-
գանքը...

Նախկին քննիչը անոր թեւը բռնեց :

— Պարապ խօսք չուղեր, պզտի՛կս, ըսաւ : Ուշադրու-
թեամբ մտիկ ըրէք ինծի և խօսքերս կշռեցէք : Այդ նեղու-
թիւնը կ'արժեն անոնք : Տանէ՛կուր, ոճիրէն երեք շարաթ ա-
ռաջ, խոհարարուհիին գողցաք բանալին, որ ծառաներուն
յատկացեալ դուռը կը բանայ և ճիշդ անոր նման բանալի մը
չինել տուիք կոպղարար Օսթաուի, 244, Օպէրքամբֆ փողոց :

— Սո՛ւտ է, սո՛ւտ է, ըսաւ Վիքթօռ : Այդ բանալին
տեսնող չկայ... Անիկա գոյութիւն չունի :

— Ահաւաստիկ այդ բանալին :

Պահ մը լուռութենէ ետք Կոիմօտան շարունակեց.

— Կոմսուհին սպաննեցիք ծայրը օդակ ունեցող դաշոյ-
նով մը, զոր Պաղառ տը լա Ռէբիւպլիքէն գնեցիք ձեր բա-
նալին յանձնարարած օրերնիդ : Շեղքը եռանկիւն է և ակօ-
ռաձեւ փորուածք մը ունի :

— Սուտ է : Դուք ըստ բախտի կը խօսիք : Դաշոյնը
տեսնող չկայ :

— Ահաւաստիկ այդ դաշոյնը :

Վիքթօռ Տանէկուր ընկերկելու շարժում մը ըրաւ : Նախ-
կին քննիչը շարունակեց.

— Վրան ժանգի բիծեր կան: Պէ՛տք է որ ո՛ւրիշ ելած
ըլլալը բացատրեմ ձեզի:

— Ե՞տքը... Բանալի մը և դաշոյն մը ունիք: Ո՞վ կրնայ
հաստատել թէ անոնք ինծի կը պատկանին:

— Նախ կոպղարարը և յետո՛ք այն պաշտօնեան, որմէ
գնեցիք դաշոյնը: Ես արդէն անոնց յիշողութիւնը թարմա-
ցուցի: Դէմ առ դէմ գալերնուդ պէս պիտի ճանչնան ձեզ:

Կը խօսէր չոր և խիստ կերպով և անաբեկիչ ճշտութեամբ
մը: Տանէկուր վախէն ջղաձգուած էր: Ո՛չ դատաւորը, ոչ
եղեւնագատ ատենանին նախադահը և ոչ ընդհանուր դատա-
խազը այսքան մօտէն սեղմած չէին զինքը, այսքան պայծառ
տեսած չէին իրերը, զորս ինք ալ չէր գտնադաներ այլ ևս
խիստ որոշ կերպով:

Սակայն տակաւին փորձեց անտարբերութիւն կեղծել:

— Եթէ ձեր բոլոր ապացոյցները ատոնք են...

— Սա ապացոյցն ալ կայ.— Ոճիւրէն ետք մեկնեցաք
միեւնոյն ճամբով: Բայց չըջագետներու թենեակին մէջտեղը,
սարսափի մասնուելով, ստիպուեցաք պատին կրթնիլ ձեր
հաւասարակշռութիւնը պահելու համար:

— Ինչպէ՞ս գիտէք, թոթովեց Վիքթօն: Ո՛չ որ կրնայ
գիտնալ ատիկա:

— Դատական իշխանութիւնը, ո՛չ, չի կրնար գիտնալ:
Պ. Պ. դատաւորներէն ո՛չ մէկը չէր կրնար մտքէն անցնել
որ մօմ մը վառէր և պատերը քննէր: Բայց եթէ այդպիսի
բան մը ընէին, ձերմակ գաճին վրայ պիտի տեսնէին խիստ
թեթեւ կարմիր նշան մը, որ սակայն բաւական որոշ էր,
այնպէս որ կարելի էր անոր մէջ գտնել ձեր բխմամտին առ-
ջեւի երեսին դրոշմը, ձեր արիւնշաթաթախ բխմամտին, զոր
պատին վրայ դրիք: Արդ, գիտէք թէ մարդաչափութեան
մէջ ասիկա մարդու մը ինքնութիւնը որոշելու գլխաւոր մի-
ջոյցներէն մէկն է:

Վիքթօն Տանէկուր դեր գեղին կտրած էր: Ճակատ
քրտինքի կաթիլներ կը հոսէին սեղանին վրայ: Յիմարի աչ-
քերով կը նայէր այդ տարօրինակ մարդուն, որ իր ոճիւրը կը
վերջիչէր, որպէս թէ անոր անտեսանելի վկան եղած ըլլար:

Գլուխը ծռեց պարտուած, անկարող: Ամիսներէ ի վեր կը
պայքարէր ամէն մարդու հետ: Իսկ այս մարդուն դէմ ընե-
լիք բան մը չունենալու տպաւորութիւնը կը կրէր:

— Եթէ մարդարիտը ձեզի դարձնեմ, ո՞րչափ դրամ պիտի
տաք ինծի, թոթովեց:

— Ոչի՛նչ:

— Ի՞նչպէս, կը ծաղրէ՞ք զիս: Ես հազարներ և հարիւր
հազարներ արժող բան մը պիտի տամ և փոխարէն բան մը
պիտի չունենամ:

— Պիտի ունենաք, ձեր կեանքը:

Թշուառականը սարսափեց: Կոիմօտան աւելցուց գրէթէ
անուշ չեշտով մը.

— Ինծի նայեցէք, Տանէկուր, այդ մարդարիտը ձեզի
համար արժէք մը չունի: Անկարելի է որ ծախէք: Ի՞նչ օգուտ
ունի պահելը:

— Գողոնաթաքոյցներ կան և օր մը չէ օր մը, ի՛նչ գնով
ալ ըլլայ...

— Օր մը չէ օր մը չատ ուշ պիտի ըլլայ:

— Ինչո՞ւ:

— Վասն զի դատական իշխանութիւնը պիտի ձերբակալէ
ձեզ և այս անգամ ապացոյցներով, զորս պիտի հայթայթեմ
իրեն, այսինքն դաշոյնը, բանալին, ձեր բխմամտին չափը:
Կորսուած էք, մարդո՛ւկս:

Վիքթօն գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ սեղմեց ու մտա-
ծեց: Զգաց թէ արդարեւ կորսուած է, անդամանելի կեր-
պով կորսուած, և, միեւնոյն ատեն, ծանր յոգնութիւն մը
կը գրաւէր զինք: Հանդիսաի, լքումի անհուն պէտք մը
կ'զգար:

— Ե՞րբ պէտք է ձեզի, ըսաւ:

— Այս իրիկուն, ժամը մէկէն առաջ:

— Ապա թէ ո՛չ:

— Ապա թէ ոչ թղթատունը կը ձգեմ սա նամակը, ուր
Օր. տը Սինքլէվ Հանրապետութեան դատախազին կը յանձնէ
ձեր խնդիրը:

Տանէկուր երկու գաւաթ գինի խմեց իրարու ետեւէ: Յե-
տոյ ոտքի ելլելով ըսաւ.

— Հաշիւը մաքրեցէք ու երթանք... Ես զղուեցայ այս անիծեալ գործէն:

Դիշեր եղած էր: Երկու մարդիկը Լըբի փողոցը իջան և արտաքին ծառուղիներէն ուղղուեցան դէպ ի էթուալ: Լուռութեամբ կը քալէին: Վիքթօռ շատ յոգնած էր և կորաքամակ:

Մօնսոյի դարաստանին մէջ ըսաւ.

— Տունին կողմն է...

— Ձեր ձերբակալուելէն առաջ դուրս ելած էք ծխախոտի գրասենեակը երթալու համար:

— Հոն ենք, ըսաւ Տանէկօր խուլ ձայնով մը:

Պարտէզին վանդակորմին երկայնքէն յառաջացան և անցան փողոց մը, որուն անկիւնը կը կազմէր ծխախոտի գրասենեակը: Տանէկօր քանի մը քայլ հեռուն կեցաւ: Սրունքները կը դողային: Նստարանի մը վրայ ինկաւ:

— Է՛ ուրեմն, հարցուց իր ընկերը:

— Հոն է:

— Հոն է, ի՞նչ կ'ըսէք:

— Այո՛, հոն, մեր առջեւը:

— Մեր առջեւը: Ըսէք, Տանէ՛կօր, պէտք չէ որ...

— Կը կրկնեմ թէ հոն է:

— Ո՛ւր:

— Երկու քարայտակներուն միջեւ:

— Ո՞ր քարայտակները:

— Փնտուեցէք:

— Ո՞ր քարայտակները, կրկնեց Կոիմօտան:

Վիքթօռ չպատասխանեց:

— Ա՛հ, աղէ՛կ, դուն քիթիս խնդալ կ'ուզես, մարդո՛ւկս:

— Ո՛չ, բայց... Թշուառութենէ պիտի մեռնիմ:

— Ուրեմն կը վարանիս: Օ՛հ, առատաձեռն պիտի ըլլամ: Ո՞ր չափի պէտք ունիս:

— Ո՛րչափ որ պէտք է Ամերիկա երթալիք տոմսակի մը համար:

— Կ'ընդունիմ:

— Եւ հարիւր ֆրանքնոց պանքտոմ մը նախնական ծախս քերու համար:

— Երկու հարիւր ֆրանք պիտի ստանաս: Սօսէ՛:

— Հաշուեցէք քարայտակները, կոյուղիին աջ կողմը: 12 բլին և 13 բլին միջեւ է:

— Առուակի՞ն մէջ:

— Այո՛, մայթին ստորոտը:

Կոիմօտան չորս կողմը նայեցաւ: Թրամուէյները կ'անցնէին: Բայց ո՞վ կրնար մտքէ անցընել...

Ձմեղին բացաւ և 12 բլ. ու 13 բլ. քարայտակին միջեւ խօթեց:

— Եւ եթէ հոն չէ՞, հարցուց:

— Եթէ մէկը չէ տեսած ծռիլս և սև մարգարիտը մէջը խօթելս, տակաւին հոն պիտի ըլլայ:

Կարելի՞ էր որ հոն ըլլար: Սև մարգարիտը առուակի մը ցեխին մէջ նետուած, առաջին եկողին տրամադրութեամբ տակ: Սեւ մարգարիտը... հարստութի՛ւն մը:

— Ո՞րչափ խորութեան մէջ է:

— Գրէթէ 10 սանդիմէդը:

Թաց աւազը պեղեց: Ձմեղին ծայրը բանի մը հանդիպեցաւ: Մասներովը լայնցուց ծակը:

Սեւ մազբարիտը նշմարեց:

— Ա՛հ, ահաւասիկ երկու հարիւր ֆրանքը, ըսաւ մարդը: Ամերիկայի համար տոմսակդ պիտի ղրկեմ քեզի:

*
* *

Հետեւեալ օրը Էֆօ քը Ֆուանս կը հրատարակէր սա հաւառածը, որ բովանդակ աշխարհի թերթերուն կողմէ արտասպօլուեցաւ.

«Հռչակաւոր սեւ մարգարիտը երէկուքնէ ի վեր կը դըրսնուի Արօէն Լիւքսնի ձեռքը, որ կոմսուհի տ' Անալիդոյի սպանիչին ձեռքէն առած է զայն: Այդ թանկագին գոհարեղէնին

ճշգրտոյն պատկերները քիչ օրէն պիտի ցուցադրուին Լոնտոնի, Բեդերսպուրկի, Կարկաթայի, Պուէնոս Այրէոի և Նիւ Եօրքի մէջ :

«Արտէն Լիւբէն կ'սպասէ իր թղթակիցներուն կողմէ իրենք ըլլալիք առաջարկներուն» :

*
* *

— Եւ ահա թէ ի՞նչպէս ո՞ճիրը միշտ կը պատժուի և առաքինութիւնը կը վարձատրուի, եզրակացուց Արտէն Լիւբէն, երբ գործին գաղտնիքները յայտնեց ինծի :

— Եւ ահա թէ ի՞նչպէս, ըսի, ճակատագիրը Կոիմօտան անունին տակ ձեզ ընտրեց իր ո՞ճիրին շահը խլելու համար ո՞ճրագործէն :

— Ճի՛շդ : Եւ կը խոստովանիմ թէ աչիկա մէկն է այն արկածներէն, որով ամէնէն աւելի կը հպարտանամ : Իր մահը հաստատելէ ետք կոմսուհիին յարկաբաժնին մէջ անցուցած քառասուն վայրկեաններս կեանքիս ամէնէն զարմանալի և խորախորհուրդ վայրկեաններն են : Քառասուն վայրկեանի մէջ, ամէնէն անել կացութեան մատնուած, ո՞ճիրը վերակազմեցի և քանի մը նշաններու միջոցաւ համոզուիմ զոյսացուցի թէ յանցաւորը կոմսուհիին ծառայէն զատ ուրիշ մէկը չէր կրնար ըլլալ : Վերջապէս հասկցայ թէ, մարգարիտը ձեռք անցընելու համար, հարկ էր որ այս ծառան ձերբակալուէր, — և բաճկոնին կոճակը ձգեցի —, բայց պէտք չէր որ իր յանցապարտութեան անհերքելի ապացոյցները գտնուէին և գորգին վրայ մոռցուած դաշոյնը և փականքին վրայ ձգուած բանալին առի, դուռը կղպեցի և շրջադէտներու սենեակին պատին վրայ անոր մատներուն հետքերը ջնջեցի, Ըստ իմ ասիկա նշոյններէն մէկը եղաւ...

— Տաղանդի, ընդմիջեցի :

— Տաղանդի, եթէ այդպէս կ'ուզէք, և որ առաջին եւ կողին ուղեղը պիտի չլուսաւորէր : Բոպէի մը մէջ գուշակել

խնդրոյն երկու կերպերը, — ձերբակալուիմ մը և անպարտութիւն մը —, արդարութեան անեղ գործիքը ծառայեցնել ինծի վրդովելու, անբանացնելու և մէկ խօսքով դնելու համար մարդը մտքի ա՛յնպիսի վիճակի մը մէջ որ անգամ մը ազատ ըլլալէ ետք անխուսափելիօրէն և ճակատագրապէս պիտի իյնար այն քիչ մը անարուեստ թակարդին մէջ, զոր կը լարէի իրեն :

— Քի՛շ մը, շա՛տ ըսէք, վա՞ն զի ո՛ր և է վտանգի ենթակայ չէր :

— Օ՛հ, ամենեւին, քանի որ անպարտ արձակուիմ մը վերջնական բան մըն է :

— Խեղճ մարդ...

— Վիքթօր Տանէկուր : Չէ՞ք խորհիր թէ ո՞ճրագործ մըն է ան : Վերջին աստիճան անբարոյութիւն պիտի ըլլար եթէ սեւ մարգարիտը անոր մնար : Կ'աղբի, մտածեցէք, Տանէկուր կ'աղբի :

— Ու սեւ մարգարիտը ձերը կ'ըլլայ :

Թղթապանակին մէկ գաղտնի խորշէն հանեց սեւ մարգարիտը, քննեց, մատներովը և յուզեալ աչքերովը փայփայեց զայն ու հառաչանքով ըսաւ .

— Ո՞րն է այն աւատառուն, այն տխմար և ունայնամիտ բաճան, որ այս գանձը պիտի վայելէ : Ո՞ր ամերիկացի միլիառատէրին սահմանուած է գեղեցկութեան և պերճանքի այս պզտիկ կտորը, որ Անտիլոյի կոմսուհիին՝ Լէօնթին Զալթիի ապիտակ ուսերը կը զարդարէր :

Վ Ե Ր Զ

ՅԱԶՈՐԴ ԹԻՒՈՎ

ԺԵՐԼՕՔ ՀՕԼՍՍ ԺԱՏ ՈՒԺ ԿԸ ՀԱՍՆԻ

ՅԱԿՈԲ ԱՔՐԱՀԱՄԵԱՆ

Պատկ Ալի ճաստէսի Քեօի էֆ. խան

ԳՈՐԾԱԿԱԼ ԳԻՐԲԵՐՈՒ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐՈՒ ԵՒ ԹԵՐԹԵՐՈՒ

	Դիկն.
Նաւաւարդ	100
Յրանաւական յեղափոխութիւնը	250
Օջական հաւաքածոյ	50
Իննսունըվեց	180
Ազատութեան համար Ձեյրունի վիճի	120
» » Եղջրդի պոնպան	80
Վերջին բերդը	30
Թափառական Հայը	75
Թիապարսը	60
Ախտրականը	40
Մասնիչը	35
Ապսիդ-Համիս եւ Երոջֆօրն	90
Նաթ Փիկֆերքըն (Նախորդ շրջան)	10
Յիշատակներ Հայկական ճգնաժամին	150
Ուղեցոյց ընտանեկան երջանկութեան	50
Միամիտի մը արկածները	35
Շրափնէի սակ	60
Պօպաշոյի սանտորակը	50
Իրանի պատմահասկները Աւրպէսի	60
Հաւաստֆննութեան գաղտնիքները	125
Բամէլիազարդ կիկը	60
Մանուկ Ա. Բ. (Գ. հասորը հազարագիւտ է)	120
Հայապատմ	60
Բուրանը	150
Հայոց պատմութիւն Պաշտասնեան	100
Սիրածներու համար	5
Վերածնունդ Հայաստան	7,5
Կեանքը ինչպէս կ'անցնէր, կեանքը ինչպէս անցաւ	30
Սարապի երկրին մէջ	100 Դիկն [100
Դաղնիի տեղեկագիր Հայաստանի ջարդին վրայ Տֆ. Լիքսիիսի	30 Դիկն.
Հայ մտքին հարկը եղեռնին	30
Դեպքան Մօրկնքառի պատմածները	100 »
» Ձեռքի պատմածները	80 »
Հայաստանի քարտէսը գովաւոր եւ պատմական	30 »

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԱՐԽԱՆԱԿԱՆ

ՆԻՔ ԲԱՐՔԸՐ

- 1.— Սպիտակ տան զաղախիքը
- 2.— Պարոն Մուրադիմի ուրուականները
- 3.— Լրտեսական նոր դրուծին մը
- 4.— Անժուռեան աշտարակը
- 5.— Սպիտակ գերինները
- 6.— Հինգ միլիոնի զոդուծին մը
- 7.— Մուրադիմի վերջին յաղթանակը
- 8.— Սան Ֆրանչիսկոյի տղու զոդերը
- 9.— Անիշխանականներու որջ մը
- 10.— Մուրադիմի վրէժխնդիրը

(մամուլի տակ)

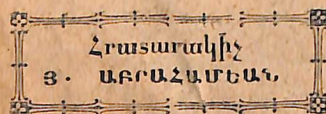
ԱՐՄԵՆ ԼԻԲԵՆ

- 1.— Արսէն Լիբէնի ձերբակալումը
- 2.— » » բանտին մէջ
- 3.— » » բանտէն կը փախչի
- 4.— Խորհրդաւոր ճամբորդ մը
- 5.— Թագուհիին մանեակը
- 6.— Քուրայի եօթնոցը
- 7.— Մատամ Իմպերի դրամարկղը

ՇԵՐԼՕՔ ՀՕԼՄՍ

- 1 — Կարմիր մարդոց ընկերուծինը
- 2.— Ինքնուրեան պարագայ մը
- 3 — Պոսթմայի հովիտին զաղախիքը
- 4 — Նաբինջի հինգ կուտերու արկածը

ԳԻՆ 10 ՂՐՈՒՇ

1920

